

Отримано: 22.10.2025

Прорецензовано: 16.11.2025

Прийнято до друку: 18.12.2025

email: alina.morhunova@oa.edu.ua

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0009-0005-0174-329X>DOI: <http://doi.org/10.25264/2409-6806-2026-37-118-125>

Моргунова А. Трансформація комунікативних стратегій теософських спільнот у відповідь на зміни інформаційного середовища. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Історичні науки». Острог, 2026. Вип. 37. С. 118–125.

УДК: 2-29(477) : 316.32

Аліна Моргунова,
аспірантка кафедри історії ім. проф. М. П. Ковальського
Національного університету «Острозька академія»

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ТЕОСОФСЬКИХ СПІЛЬНОТ У ВІДПОВІДЬ НА ЗМІНИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Аналіз комунікативних стратегій популяризації теософських знань дозволяє простежити, як східні і західні філософські та релігійні ідеї адаптувалися в українському культурному середовищі, зокрема як ці ідеї сприймалися, трансформувалися та використовувалися в українському інтелектуальному і релігійному просторі.

Теософський рух перманентно проходив процес адаптації комунікативних стратегій відповідно до домінуючих форматів передачі інформації – від рукописів і друкованих видань до цифрових платформ, від активної публічної діяльності наприкінці XIX – початку XX століття до вимушеної тиші в умовах радянської заборони та відродження у пострадянський час, від комунікації, орієнтованої на інтелектуальну еліту, до масової комунікації сьогодення.

Ключові слова: теософський рух, Теософське товариство в Україні, комунікативні стратегії, релігійна комунікація, Парламент світових релігій.

Alina Morhunova

TRANSFORMATION OF COMMUNICATION STRATEGIES OF THEOSOPICAL COMMUNITIES IN RESPONSE TO CHANGES IN THE INFORMATION ENVIRONMENT

The article examines the transformation of communication strategies of theosophical communities in the context of the evolution of the information environment from the late 19th century to the present day. The theosophical movement is viewed as a phenomenon that combines spiritual-philosophical, cultural, and communicative dimensions and acts as a mediator between Eastern and Western traditions. An analysis of the communicative forms of popularising theosophical knowledge allows us to trace how the ideas of universal unity, self-knowledge and spiritual improvement were adapted in the Ukrainian cultural environment, in particular how they were perceived, reinterpreted and integrated into the philosophical, artistic and educational space.

The Theosophical movement has been constantly adapting its communication strategies to changes in the information space – from handwritten and printed publications to digital platforms and social media, from the activities of intellectual circles in the late 19th and early 20th centuries to contemporary cultural and educational initiatives. In the Ukrainian context, the continuity of theosophical ideas can be traced from the first centres in Odessa and Kyiv to contemporary forms of cultural and educational activity. This process demonstrates how the spiritual heritage of theosophy has become an integral part of Ukrainian humanistic culture and contributes to the formation of a dialogue between the past and the present, between the local and global dimensions of spiritual experience.

The scientific novelty lies in a comprehensive analysis of the evolution of communication strategies of theosophical communities as part of the history of spiritual culture in Ukraine in the context of global integration processes. For the first time, an attempt has been made to reveal the role of the Ukrainian theosophical environment as an active participant in global cultural and information exchange and to combine historical, cultural, philosophical and communicative approaches in order to understand theosophy as a synergistic phenomenon of spiritual culture.

The author's priority is to formulate his own interpretation of theosophy as an open communicative system capable of ensuring intercultural and interreligious dialogue, as well as to highlight Ukraine's contribution to

the development of the global theosophical movement and its contemporary transformation. The results of the study can be used for further analysis of spiritual and cultural movements in the context of the latest information technologies.

Keywords: *Theosophical movement, Theosophical Society in Ukraine, communicative strategies, religious communication, Parliament of the World's Religions.*

У сучасному суспільстві зростає інтерес до альтернативних поглядів на світ та духовність, особливо в умовах кризи традиційних релігійних ідеологій і пошуків нових способів самореалізації.

Вивчення комунікативних стратегій теософських спільнот дає змогу виявити не лише способи поширення езотеричного знання, а й філософсько-культурні механізми саморепрезентації в умовах ідеологічного тиску та технологічної модернізації. Зокрема, радянський період поставив перед носіями альтернативного духовного світогляду виклики виживання у замкненому інформаційному середовищі, а сучасна цифрова доба відкрила нові можливості публічного дискурсу.

Метою цієї статті є аналіз трансформації комунікативних стратегій теософських спільнот в Україні від кінця XIX століття до сьогодення, з урахуванням змін соціокультурного й інформаційного середовища. А також аналіз сучасного прояву комунікативних стратегій теософських спільнот в Україні, які поєднують традиційні форми духовного спілкування з новими можливостями цифрової культури та глобального інформаційного простору

У статті застосовано міждисциплінарний підхід, який поєднує історико-культурний та комунікативний аналіз. Основними методами виступають контент-аналіз (для дослідження змісту друкованих і цифрових джерел теософської тематики), а також елементи дискурс-аналізу (для вивчення особливостей представлення теософських ідей у публічному просторі різних епох). Комплексне застосування цих методів дозволяє простежити трансформацію комунікативних стратегій теософських спільнот у змінному соціально-політичному та інформаційному середовищі.

Питання релігійної комунікації досліджується багатьма вітчизняними й закордонними науковцями, які застосовують різні підходи щодо вивчення цієї проблеми, як то культурологічний П. Берк, П. Кралюк, С. Кримський [3]; соціологічний К. Ясперс, Ю. Габермас, Г. Зіммель, М. Бабій; психологічно-соціальний П. Байер, Р. Райан, міждисциплінарний О. Вдовіна, М. Петрушкевич, В. Мороз, А. Арістова, Є Юнусова [1], [4], [8], [9], [10], [11]. Але треба зазначити, що більшість дослідників звертаються до християнської, або мусульманської конфесійної комунікації, в той час як розгляд комунікації теософського руху особливо в українському контексті залишається не дослідженим. Тому актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю заповнити прогалину, пов'язану з аналізом комунікативних стратегій Теософського товариства, виявити їхню специфіку в умовах українського соціокультурного середовища та простежити, як ці стратегії впливають на формування духовного дискурсу й альтернативних моделей релігійної комунікації в сучасному суспільстві.

Кожна історична епоха формує свої специфічні форми комунікації, адаптуючи або переосмислюючи попередні. Ці комунікативні форми не лише виражають епоху, а й трансформують її. Особливо це підкреслює Торонтська школа (Гарольд Інніс, Герберт Маршал Маклюен). У сучасному інформаційному суспільстві мас-медіа є інструментом м'якої влади (гегемонії), як це пояснює Антоніо Грамші. Релігійна комунікація також є частиною цієї гегемонії, змінюючись під впливом світських мас-медіа [8, с. 12-13].

Макс Вебер вважав, що відбувається процес трансформації світогляду: від магічного до раціонального, де наука та техніка замінюють традиційні релігійні та містичні уявлення, тобто модерний світ дедалі більше позбавляється містичного, ірраціонального та надприродного виміру внаслідок домінування наукового раціоналізму [17]. Але таке бачення тенденцій щодо відмирання цікавості до надприродного та містичного не виправдалося до сьогодні та маловірогідно станеться у майбутньому. У сучасному інформаційному суспільстві навпаки зростає інтерес до альтернативних форм духовного пошуку, серед яких теософія посідає окреме місце як синтетичне вчення, яке поєднує релігійні, філософські та наукові уявлення про людину і Всесвіт. Незважаючи на тривалу історію свого існування, теософський рух в Україні залишається недостатньо дослідженим, в тому числі й у контексті комунікаційної складової.

Впродовж всієї історії існування Теософського товариства, починаючи з моменту його створення у 1875 році, однією з головних задач своєї діяльності теософська спільнота вважала розповсюдження теософських ідей як в самому теософському середовищі, так само і поза її межами. Важливо

зазначити, що зміни політичного режиму, ідеологічного клімату та розвиток інформаційних технологій безпосередньо впливають на способи поширення теософських знань. Комунікативні практики теософського руху пройшли шляхом еволюції від публіцистики, лекцій, самвидаву до цифрових медіа відповідно до розвитку суспільства в усіх його аспектах. Але ця еволюція відображає не тільки зовнішній контекст, але й внутрішню динаміку самого руху.

Наприкінці XIX – на початку XX століття поширення теософських знань було безпосередньо зумовлене новими комунікативними можливостями, які трансформували культурне та інтелектуальне середовище світу. Як слушно зауважує британський історик Марк Фрост, теософський рух розгортався у контексті глобалізаційних процесів, спричинених появою нових засобів комунікації – телеграфу, телефону, розширення англійської преси. Саме ці технології створювали ілюзію «близькості» віддалених культур і формували нові горизонти духовної взаємодії [13]. Технологічні чинники створили передумови для «стиснення простору й часу». Газети й журнали, які друкували матеріали О. П. Блаватської та її послідовників, розходилися міжнародними мережами. У такий спосіб тексти, промови, лекції набували глобальної доступності. Ідеї О. П. Блаватської та її послідовників розгорталися не як локальні чи суто релігійні, а як частина глобального культурного діалогу, який долав національні межі.

Розповсюдження теософських знань у кінці XIX – на початку XX століття не можна відокремити від загальної динаміки комунікативної модернізації. Теософське товариство не просто «користувалося» новими засобами, а стало одним із перших рухів, що усвідомлено інтегрували їх у свою діяльність, створюючи новий тип духовної глобальної мережі. Важливо зазначити, що кінець XIX ст. характеризувався зростанням рівня грамотності, розширенням читацької аудиторії, формуванням нових публічних сфер (салони, товариства, видавництва). Саме ці зміни зробили можливим формування інтелектуальних кіл, відкритих до нових, у тому числі «сакральних» або «езотеричних» знань. Теософські ідеї знаходили відгук серед освічених верств, оскільки відповідали на запит про альтернативні форми духовності в умовах кризи традиційної релігійності та зростання інтересу до Сходу.

З самого початку основними каналами комунікації Теософського товариства були публічні лекції, книги, періодичні видання, особисте листування, а також діяльність локальних теософських відділень. У XIX столітті переважала стратегія авторитетного просвітництва, орієнтована на інтелектуальну аудиторію. Тобто у цей період книги і періодичні видання були головними засобами комунікації теософів з суспільством. Книга О. П. Блаватської «Ізіда без покрову», яка вперше була видана у 1877 році до 1914 року перевидавалася 65 разів, а «Таємна Доктрина» (перше видання у 1888 році) до 1914 року перевидавалася 75 разів [14, с. 231]. У 1879 році в Бомбеї (Індія) було розпочато публікацію журналу «Theosophist» (перші шість років його існування О.П. Блаватська була його головним редактором), в 1886 Вільям Джадж (один з трьох засновників Теософського товариства) розпочав випуск журналу «The Path», а в 1887 році вже у Лондоні О.П. Блаватська створює ще один теософський журнал «Lucifer». Важливо зауважити, що журнали, які видавалися Теософським товариством наприкінці XIX століття брали на себе основну функцію комунікації з суспільством. Але свої статті теософи публікували не тільки в своїх журналах, а й в багатьох інших європейських, американських та індійських виданнях.

Окремим і важливим прикладом комунікативної стратегії, яка пролонгована у часі від XIX до XXI століття є участь теософів у Парламенті світових релігій 1893 року. Уже тоді вони прагнули позиціонувати себе не як одну з багатьох конфесій, а як універсальний посередницький рух, здатний об'єднати релігійні та філософські традиції світу. Окрім того, що ця стратегія відповідала глобалізаційним викликам кінця XIX століття, теософи підкреслювали власну надрелігійну природу та космополітичний характер ідеології, звертаючись до представників Сходу й Заходу. Виступи, публікації та міжособистісні контакти в межах Парламенту засвідчили, що їхня комунікативна стратегія полягала не стільки у пропагуванні вузько теософських концепцій, скільки у створенні платформи для діалогу, що саме по собі вже було інструментом поширення впливу Товариства.

Подальші Парламенти світових релігій у XX столітті (зокрема, ювілейний 1993 року в Чикаго) й у XXI столітті (Кейптаун, 1999; Барселона, 2004; Мельбурн, 2009; Солт-Лейк-Сіті, 2015; Чикаго, 2023) знову і знову ставали просторами, де представники Теософського товариства підтверджували свою стратегічну роль інтеркультурного комунікатора. В умовах зростання міжрелігійних напружень і водночас розвитку глобальної цифрової комунікації, теософи послідовно виступали за

інклюзивність, толерантність та духовну єдність як основу для глобального співіснування [5, с. 20-22].

В Україні перший осередок Теософського товариства з'явився у 1883 році в Одесі [14, с. 6]. Але найбільш активна діяльність теософського руху в дореволюційній Україні припадає на період з 1908 по 1917 рр. 30 вересня 1908 року було офіційно зареєстроване Російське теософське товариство (РТТ), а потім і його відділення в Україні, зокрема в Києві – 7 лютого 1909 року. У Києві станом на 1914 рік діяло щонайменше чотири організації, що були прямо або опосередковано пов'язані з теософськими чи спорідненими ідеями [2, с. 131-132]. Окрім уже згаданого Київського відділення Російського теософського товариства, існував також спиритичний гурток, діяльність якого потребує подальшого дослідження, проте сама його назва недвозначно вказує на його ідейну спрямованість. Київські теософи були учасниками міжнародних конгресів Теософського товариства у Будапешті (1908) та Стокгольмі (1912), а також членами редколегії журналу «Вісник теософії», який видавався в Санкт-Петербурзі.

За декілька років після утвердження радянської влади Теософське товариство, відділення якого існували у великих містах Російської імперії, включно з Києвом, Харковом, Одесою, були ліквідовані. В цей період до кінця 1980-х років навіть згадування теософії чи відомих теософів було вкрай небезпечним і могло стати причиною арешту і засудження (як це сталося з відомим київським мистецтвознавцем і теософом Є. Кузьміним). Таким чином, у 1920–1980-х роках теософія була офіційно заборонена, а її послідовники переслідувані. Комунікація зводилась до особистого спілкування, самвидаву, конспіративного обміну знаннями. Стратегії комунікації були спрямовані на збереження знань у «закритому» середовищі, що позначилося на «забутті» радянським суспільством теософії як такої.

Наприкінці 1980-х – початку 1990-х років, із послабленням контролю над релігією і духовними практиками, почалося відновлення інтересу до теософії. Зі здобуттям Україною незалежності теософські ідеї поступово повертаються в публічний простір українського суспільства. Після розпаду СРСР у 1991 році з'явилися сприятливі умови для відновлення інтересу до альтернативних форм духовності, включно з теософією. В умовах релігійного плюралізму, зростання інтересу до езотеричних і духовних практик, теософські ідеї знову почали розглядатися не як ідеологічна «єресь», а як елемент культурної спадщини і філософської думки.

З 1990-х років в Україні спочатку окремі люди вступають до Теософського товариства в Адьярі (4 людини з м. Дніпра стали теософами у 1996 році), а вже з 2007 року починає функціонувати філія міжнародної організації «Міжнародне Теософське Товариство в Адьярі» (Adyar Theosophical Society). З'являються осередки в Києві, Дніпрі, Одесі, Кропивницькому, Житомирі, Львові, Ялті.

У перші роки незалежності України російською та українською мовами з'явилися переклади праць О. П. Блаватської («Таємна Доктрина», «Перлини східної мудрості», «Голос Безмовності», «Ключ до Теософії»), а також робіт А. Безант, Ч. Ледбітера, В. Джаджа, Р. Штайнера, що стали доступні для ширшого кола читачів. Видавництва, на кшталт «Софія», «Либідь», «Фоліо», час від часу друкували езотеричну літературу, зокрема й теософського спрямування.

Основна стратегія цього періоду – реабілітація і легітимізація теософського знання в культурному дискурсі. Це означає переосмислення теософії не як маргінального явища, а як частини світової духовної філософії, що має культурну, історичну і навіть педагогічну цінність. Цей процес продовжується й на сьогодні завдяки теософським осередкам в Україні. Найбільш активні представництва теософів діють у Києві, Кропивницькому, Одесі, Дніпрі, Житомирі. Їхня діяльність включає проведення регулярних зустрічей, семінарів, лекцій, де обговорюють філософські засади, етичні норми та космогонічні концепції теософії. Наукові, просвітницькі й культурні установи почали визнавати значення теософії як філософського явища, важливого для розуміння культурного контексту кінця XIX початку XX ст. Наразі Теософські організації беруть участь у міжрелігійних форумах, виставках, круглих столах, серед яких – регіональні науково-практичні конференції, присвячені духовній спадщині України, міжконфесійному діалогу, східним релігіям тощо.

Сучасне українське інформаційне середовище перебуває у стані динамічної трансформації, що зумовлено кількома чинниками: цифровізацією суспільства, глобалізацією комунікацій, розвитком соціальних мереж, а також суспільно-політичними викликами останнього десятиліття.

Одним з практичних майданчиків реалізації цього потенціалу в Україні є Міжнародний форум «Шляхи духовного розвитку людини і суспільства», який щорічно проходить у Києві і має свій інформаційний орган електронний бюлетень «Вісник Єдності». Цей форум організовується

у співдружності низки авторитетних організацій – зокрема, Товариства «Знання» України, Комітету з етики та гуманітарної експертизи, Ради громадських організацій, до якої входить також Центр соціального лідерства-служіння ХСП [Християнська Служба Порятунку – міжконфесійне служіння, започатковане у грудні 2015 року як відповідь українських християн на анексію Криму та виклики російсько-української війни, яка уже тривала на Донбасі] [7]. Теософи України виступають активними учасниками цього діалогу, репрезентуючи як історичну глибину традиції, так і сучасне бачення шляхів духовного розвитку.

Участь теософів у Форумі є показовим прикладом ефективної комунікативної стратегії популяризації ідей духовної єдності, вільного мислення, самоусвідомлення та універсальної етики. Публічні лекції, тематичні дискусії, міжконфесійні панелі, у яких беруть участь представники різних релігійних і філософських напрямків, сприяють створенню інклюзивного простору діалогу, де теософія виступає своєрідним мостом між релігіями, наукою і духовним досвідом людства.

Таким чином, роль теософського руху у формуванні культури міжрелігійного діалогу в Україні є не лише теоретичною, а й практичною: через участь у таких міждисциплінарних платформах, як Форум, теософія знову займає своє місце в суспільному дискурсі – як фактор культурного примирення, духовного порозуміння та етичного оновлення.

Сучасні комунікативні стратегії теософського руху в Україні мають багаторівневий характер і передбачають використання як традиційних, так і інноваційних медіа-ресурсів для поширення духовного знання. Одним із ключових каналів інтелектуально-інформаційної взаємодії залишаються друковані й електронні періодичні видання, які виконують функцію не лише популяризації теософських ідей, а й утвердження їхньої легітимності в українському культурному й науковому просторі.

Журнал «Світоч», що є офіційним органом Теософського товариства в Україні, функціонує як платформа для системної комунікації з широким колом читачів. Його змістове наповнення спрямоване на формування сталого духовного дискурсу, популяризацію ідей братерства, самопізнання, взаємоповаги між культурами та світоглядами. Завдяки публікації аналітичних матеріалів, інтерв'ю та авторських колонок, журнал виконує функцію комунікативного мосту між спільнотою теософів і суспільством.

Журнал «Теософія і наука», як інформаційний бюлетень Наукової групи Теософського товариства в Україні, має стратегічне значення у встановленні діалогу між теософським і академічним середовищем. Його періодичність (двічі на рік) дозволяє акумулювати дослідницькі статті, які висвітлюють кореляцію між езотеричними ідеями та сучасними науковими парадигмами. Цей формат створює можливості для інтелектуальної інтерпретації теософії як концептуального поля міждисциплінарного знання.

Альманах «Жива теософія», своєю чергою, виконує функцію транскультурного медіатора, презентуючи українському читачеві адаптований контент з глобального теософського дискурсу. Альманах виходить один раз на квартал і включає переклад і публікацію найкращих статей із міжнародного журналу «The Theosophist» (який видається в Аджарі), що сприяє укоріненню теософських ідей у вітчизняному контексті та водночас забезпечує включення українського читача в глобальну духовну мережу. Альманах демонструє стратегічну орієнтацію на інтелектуальне оновлення та обмін, підкреслюючи значущість духовної єдності як відповіді на виклики сучасного фрагментованого світу.

Таким чином, усі три видання – «Світоч», «Теософія і наука» та «Жива теософія» реалізують різні, але взаємодоповнювані комунікативні стратегії: просвітницько-популяризаційну, науково-аналітичну та транскультурну. Їхнє функціонування свідчить про високий рівень внутрішньої організації теософського руху та його адаптивність до умов інформаційного суспільства.

У контексті цифрової трансформації важливим напрямом розвитку комунікативної стратегії Теософського товариства в Україні є активне використання онлайн-платформ, які забезпечують оперативність, доступність та інтерактивність поширення теософських знань. Офіційний вебсайт Теософського товариства в Україні (<https://theosophy.in.ua>) виступає головним інформаційним порталом, де розміщуються публікації, анонси подій, електронні версії періодичних видань, архіви матеріалів та відеолекції.

Серед інтерактивних форматів варто відзначити онлайн-семінари та вебінари на платформах Zoom і YouTube, що регулярно організовуються для обговорення ключових ідей теософії, нових досліджень, перекладів і духовних практик. Також прямі трансляції конференцій і лекцій, зокрема

в межах щорічних заходів, таких як День Білого Лотоса (День пам'яті О. П. Блаватської), День народження О. П. Блаватської або дата створення Теософського товариства, що дозволяє залучати більш широку аудиторію з різних регіонів України та з-за кордону.

Книжковий клуб та школи теософії в онлайн і офлайн форматах передбачають діалогічну модель навчання, обговорення першоджерел (зокрема праць О. П. Блаватської, А. Безант, В. К. Джаджа) та активну участь слухачів у коментуванні й інтерпретації.

Такі підходи свідчать про відкритість Теософського товариства до інклюзивної та діалогічної моделі спілкування, що відповідає вимогам сучасного культурно-комунікаційного простору. Поєднання традиційного друкованого слова, наукової аналітики й новітніх цифрових інструментів дає можливість розширення теософської спільноти, зокрема за рахунок молоді, представників наукового середовища, а також духовно зацікавлених осіб поза конфесійними рамками.

Відбувається поступове інтегрування теософського руху у гуманітарний і культурологічний дискурс – через академічні публікації, дослідження в галузі історії філософії, мистецтва, релігієзнавства. Теософія починає розглядатися як одна з моделей синтетичного мислення, що поєднує науку, релігію й етику в єдиній духовній парадигмі.

Одним з напрямків комунікації Теософського товариства з соціумом є волонтерський рух. Цей аспект виявився особливо помітним у діяльності Теософського ордену служіння (Theosophical Order of Service), заснованого у 1908 році Анні Безант. Його завданням стало практичне втілення теософських принципів через конкретні соціальні ініціативи: допомогу нужденним, підтримку освіти, благодійні та медичні програми, захист тварин і довкілля. Таким чином, комунікативна стратегія ордену ґрунтувалася на поєднанні духовних ідеалів із практичною діяльністю, що сприяло підвищенню суспільної значущості Теософського товариства, зміцненню його репутації та поширенню ідей через залучення широких верств населення. В Україні за часів незалежності волонтерський рух виявився у формах благодійної та освітньої роботи, допомоги соціально вразливим групам, культурно-просвітницьких ініціативах, а також у співпраці з громадськими організаціями. Завдяки цьому теософські спільноти змогли інтегруватися в суспільний простір, пропонуючи не лише духовно-філософські концепції, а й практичні приклади служіння суспільству.

Щодо практичних прикладів волонтерської діяльності, то існує ціла низка напрямків діяльності Теософського ордену служіння (ТОС) в Україні, серед них:

1. Регулярні візити та допомога важкопораненим у спеціалізованих лікарнях Києва команди волонтерів Теософського товариства, яка включає регулярні відвідини, передачу речей і матеріальної допомоги пацієнтам; це відбувається, в тому числі й за рахунок фінансової підтримки зарубіжних колег;

2. Підтримка сімей ВПО й дитячих будинків у Харківській області. Низка публікацій на сайті Товариства описує допомогу сімейному дитячому дому, багатодітній сім'ї ВПО та родинам з дітьми-інвалідами (пошук житла, речі, подарунки до школи);

3. Регіональні відділення (наприклад, «Лайя» в Кропивницькому, відділення в Одесі, Києві, Львові) ведуть просвітницьку й одночасно волонтерську діяльність: соціальні проекти, співпраця з місцевими НДО.

4. Співпраця з Міжнародним Theosophical Order of Service (TOS), філії якого спрямовують матеріальну допомогу в Україну та публікують звіти про діяльність українських волонтерів.

Важливою є публічна комунікація щодо служіння, коли українські теософи документують свою діяльність у новинах, на сайтах та у соцмережах (репортажі, фотозвіти, оголошення про акції), що підсилює видимість і довіру до руху серед широкого загалу [8].

Відносно стратегічного напрямку у формуванні комунікаційних стратегій, важливо зазначити, що ним може стати цифрова система зворотного зв'язку, яка включає не тільки сторінки у Facebook, де ведеться щотижнева публікація тематичних матеріалів, цитат, опитувань та відкритих обговорень, а можлива також електронна розсилка новин та запрошень до участі в подіях, анкетування та реєстраційні форми, що дозволять вивчати запити аудиторії, коригувати зміст і формати заходів.

Теософська комунікація набуває подвійного характеру: з одного боку, вона апелює до традиційних каналів передачі знань (усна традиція, сакральні тексти, особисте посвячення), з іншого – змушена інтегруватися у сучасні медіаформати, які диктують свої правила репрезентації, лаконічності, візуальності та емоційного впливу. Як зазначав Маклюен, «медіа є повідомленням» – отже, зміна каналу трансляції неминуче змінює і саму суть переданого послання [15]. Теософські спільноти,

опинившись у новому інформаційному ландшафті, змінюють не тільки мовні та візуальні стратегії, а й спосіб існування як комунікативних суб'єктів. Таким чином, релігійна (теософська) комунікація в умовах сучасної медіареальності перестає бути лише носієм трансцендентного знання, вона стає учасницею глобальної гри смислів, де традиція змушена постійно себе репрезентувати, захищати й переосмислювати.

З одного боку, теософська спільнота в Україні формує свою ідентичність через приналежність до глобального теософського руху, що спирається на універсалістські принципи. Вона позиціонує себе як надрелігійна та наднаціональна структура, яка виходить за межі конфесійних і етнічних відмінностей та прагне об'єднати людей навколо ідей духовного вдосконалення, пошуку істини та міжкультурного діалогу. Такий підхід дозволяє українським теософам інтегруватися у міжнародний інтелектуально-духовний простір, залишаючись частиною глобальної мережі поширення окультно-езотеричних знань.

З іншого боку, ця спільнота невід'ємно вкорінена в український соціокультурний контекст. Вона не лише активно пропагує українську культуру, але й віднаходить у ній духовні сенси та універсальні символи, співзвучні з теософськими ідеями. Теософи в Україні беруть участь у культурно-просвітницьких заходах, підтримують наукові й мистецькі проекти, тим самим сприяючи формуванню української ідентичності в діалозі з іншими культурами.

Крім того, особливу цінність має громадянська активність теософських осередків. У часи суспільних криз і воєнних викликів вони займають чітку громадянську позицію: підтримують ідею свободи та гідності, організують благодійні та волонтерські ініціативи, спрямовані на допомогу постраждалим. Це свідчить про те, що, попри універсалістські прагнення, українські теософи не залишаються осторонь актуальних проблем своєї держави та суспільства, а навпаки інтегрують духовні пошуки у практичну площину соціальної відповідальності.

Таким чином, українська теософська спільнота одночасно є частиною світової наднаціональної духовної традиції та живим елементом сучасного українського суспільства, що поєднує універсальне з національним, космополітичне з локальним, теоретичне з практичним.

Теософія, як синтез східної та західної філософії, сприяє розвитку міжкультурного та міжрелігійного діалогу. Аналіз її популяризації в Україні дає змогу зрозуміти механізми та стратегії культурної адаптації, що може стати корисним для сучасних ініціатив з підтримки міжрелігійної толерантності та взаєморозуміння. Дослідження популяризації теософських знань в Україні дає цінний матеріал для аналізу розвитку філософських традицій, комунікативних стратегій та культурних впливів, збагачуючи історико-філософську та культурологічну наукову базу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Арістова А. Феномен релігійної комунікації в оптиці загальної теорії комунікації. *Економіка та управління на транспорті*. 2016. № 3. С. 097–106.
2. Зіновієва Ю. Ю. Діяльність київського товариства «Рицарів круглого столу» У 1910-х роках: до постановки проблеми. *Містико-езотеричні рухи у теорії і практиці. Перша міжнародна наукова конференція*. Київ, 2007. С.131-135.
3. Кралюк П. М. Комунікативні аспекти гуманітарної політики. *Гуманітарна політика Української Держави в новітній період: Монографія: За ред. Здіорука С. І.* Київ, 2006. С. 305–350.
4. Мороз В. Я. Релігійна комунікація як соціокультурний і духовний феномен. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2014. № 54. С. 93-97.
5. Моргунова А. Ф. Теософське товариство у Парламенті світових релігій: міжконфесійний діалог та релігійна толерантність. *Тези XVI міжнародної наукової конференції «Філософія: нове покоління»*. Київ, 2025. С.20-22.
6. Офіційний сайт Теософського товариства в Україні. URL: <https://theosophy.in.ua/tos> (дата звернення: 16.09.2025).
7. Офіційний сайт Християнської служби порятунку. URL: <https://crs-center.org/vsi-novynu/> (дата звернення: 16.09.2025).
8. Петрушкевич М. С. Релігійна комунікація у контексті масової культури. Монографія. Острог, 2018. 408 с.
9. Петрушкевич М. С. Релігійні комунікації як об'єкт впливу масової культури: український контекст : автореф. дис. ... д-ра філософ. наук. Острог, 2019.
10. Петрушкевич М. С. Релігійні комунікації: християнський контекст. Монографія. Острог, 2011. 228 с.
11. Юнусова Є. Й. Комунікативний простір релігії в європейській культурі : автореф. дис. ... канд. філософ. наук. Харків, 2005.
12. Beyers J. Theories of Religious Communication. In: *Weyel B, Gräb W, Lartey E, Wepener C (ed.) International Handbook of Practical Theology*. Berlin ; Boston, 2022. P. 787-800.

13. Frost M. 'Wider Opportunities': Religious Revival, Nationalist Awakening and the Global Dimension in Colombo, 1870–1920. *Modern Asian Studies* 36, no. 4, 2002. P. 937–67.
14. Malavanankar D. K. A russian Theosophical Society. *Supplement to the Theosophist*, September 1883. URL: https://theosophy.world/sites/default/files/Theosophical%20Publications/The%20Theosophist/1883/theosophist_v4_n12_september_1883.pdf (Last accessed: 16.09.2025).
15. McLuhan, M. *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York, 1964.
16. Oates L. L. *Secrecy Redefined: Print Culture and the Globalization of Occult Philosophies in the Long Nineteenth Century*. University of Exeter. Thesis. 2016. URL: <https://hdl.handle.net/10871/22039> (Last accessed: 16.09.2025).
17. Weber M. *Science as a Vocation*. New York, 1946. P. 129-156.

References:

1. Aristova A. Fenomen relihiinoi komunikatsii v optytsi zahalnoi teorii komunikatsii. 2016. № 3. S. 097–106. [in Ukrainian].
2. Zynoviiva Yu. Yu. Diialnist kyivskoho tovarystva «Rytsariv kruhloho stolu» u 1910-kh rokakh: do postanovky problemy. Kyiv, 2007. S.131-135. [in Ukrainian].
3. Kraliuk P. M. Komunikatyvni aspekty humanitarnoi polityky. Kyiv, 2006. S. 305 – 350. [in Ukrainian].
4. Moroz V. Ya. Relihiina komunikatsiia yak sotsiokulturnyi i dukhovnyi fenomen. Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky. 2014. № 54. S. 93-97. [in Ukrainian].
5. Morhunova A. F. Teosofske tovarystvo u Parlamenti svitovykh religii: mizhkonfesiinyi dialoh ta relihiina tolerantnist. Kyiv, 2025. S. 20-22. [in Ukrainian].
6. Petrushkevych M. S. Relihiina komunikatsiia u konteksti masovoi kultury. Ostroh, 2018. 408 s. [in Ukrainian].
7. Petrushkevych M. S. Relihiini komunikatsii yak ob'iekt vplyvu masovoi kultury: ukrainskyi kontekst. Avtoref. dys. doktora. filosof. Nauk. Ostroh, 2019. [in Ukrainian].
8. Petrushkevych M. S. Relihiini komunikatsii: khrystyianskyi kontekst. Monohrafiia. Ostroh, 2011. 228 s.
9. Yunusova Ye. Y. Komunikatyvnyi prostir religii v yevropeiskii kulturi: Avtoref. dys. kand. filosof. nauk. Kharkiv, 2005.
10. Beyers J. Theories of Religious Communication. In: *Weyel B, Gräb W, Lartey E, Wepener C (ed.) International Handbook of Practical Theology*. Berlin, Boston; 2022. p.787-800.
11. Frost M. 'Wider Opportunities': Religious Revival, Nationalist Awakening and the Global Dimension in Colombo, 1870–1920. *Modern Asian Studies* 36, no. 4, 2002, pp. 937–67.
12. Malavanankar D. K. A russian Theosophical Society. *Supplement to the Theosophist*, September 1883. URL: https://theosophy.world/sites/default/files/Theosophical%20Publications/The%20Theosophist/1883/theosophist_v4_n12_september_1883.pdf (Last accessed: 16.09.2025).
13. McLuhan, M. *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York, 1964.
14. Oates L. L. *Secrecy Redefined: Print Culture and the Globalization of Occult Philosophies in the Long Nineteenth Century*. University of Exeter. Thesis. 2016. URL: <https://hdl.handle.net/10871/22039> (Last accessed: 16.09.2025).
15. Weber M. *Science as a Vocation*. New York, 1946. P. 129-156.